DE
PHILOSOPHORUM AC SOP
QUI FUERUNT ANTE ARIS
STUDIIS HOMERICIS.

PARTICULA PRIMA:
DE PHILOSOPHIS ANTIQUISSIMIS.

DISSERTATIO INAUGURALIS
QUAM
CONSENSU ET AUCTORITATE
AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS
IN
UNIVERSITATE FRIDERICIANA HALENSI CUM
VITEBERGENSI CONSOCIATA
AD SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES
RITE CAPESSENDOS
UNA CUM THESIBUS A SE PROPOSITIS
DIE XII. M. FEBRUARII MDCCCLXXIV
HORA XII
PUBLICE DEFENDET

AUCTOR.
FERDINANDUS HOFFMANN
SAXO-BORUSSUS.

ADVERSARIORUM PARTES SUSCIPIENT:
OSC. HERRMANN, CAND. PHIL.
P. DEUTICKE, CAND. PHIL.

HALAE SAXONUM,
FORMIS PLOETZIANIS.

§. 1.

De carminum Homericorum condicione apud Graecos.

Homerum Graeci non modo primum et epicorum et omnium poetarum habebant, sed etiam hominum qui olim vivebant sapientissimum praedicabant, velut Xenophon [1]) ἴστε γὰρ δήπου, ὅτι Ὅμηρος ὁ σοφώτατος πεποίηκε σχεδὸν περὶ πάντων τῶν ἀνθρωπίνων, Plato [2]), denique Maximus Tyrius [3]) πάντα ἐπεσκόπτει (int. Ὅμηρος), ὅσα οὐρανοῦ κινήματα, ὅσα γῆς παθήματα, θεῶν βουλὰς, ἀνθρώπων φύσεις, ἡλίου φῶς, ἄστρων χορὸν, γενέσεις ζώων, ἀναχύσεις θαλάττης, ποταμῶν ἐκβολὰς, ἀέρων μεταβολάς κ. τ. ἑ. Nec mirum, quoniam non solum semper ex audiendis eius carminibus magnam Graeci capiebant delectationem et quia iam a pueris Homerus in scholis tractabatur et ediscebatur [4]), sed etiam totos versus eius sermoni quotidiano admiscebant et vel τέκτονες ἄνδρες omnes Homero utpote artis magistro gloriabantur. Quin etiam, ut alia omittam, artis rhetoricae primordia iam in Homeri carminibus invenire sibi videbantur veteres, qua de re legendus praeclarissimus locus Quintiliani [5]) et loci quos attulit Spengelius [6]).

Eximia autem auctoritate carmina Homerica in rebus divinis florebant. Hoc enim sane videtur inesse in Herodoti verbis [7]), qui Homerum Graecorum numina in certas formas redegisse plurimasque fabulas, quae de diis ferebantur, carminibus intexuisse perhibet. Quare minime absurdum est, quod nonnulla testimonia ad nos perlata Homerum non modo ingeniorum et artium fontem, sed etiam patrem et magistrum philosophiae esse contenderunt, ut Strabo [8]): τὴν Ὁμήρου ποίησιν

---

[1]) sympos. IV, 6. [2]) republ. X, p. 598 E; 599 C. [3]) dissert. XXXII, 1, p. 116 ed. Reisk. [4]) Plat. Prot. p. 325 C. [5]) institut. orat. X, 1, 46–51. [6]) συν. τεχν. p. 6: Syrian. ad Hermog. p. 17. Hermog. p.. 140. Ald. prol. in Hermog. p. 4. cod. Monac. VII, fol. 129 b. [7]) II, 53; cfr. Longin. de sublim. IX, 7. [8]) I, 45.

φιλοσόφημα πάντας νομίζειν et Maximus Tyrius[9]), postquam de carminum Homericorum virtutibus locutus est, τοῦτοδὲ, inquit, τί ἂν εἴη ἄλλο ἢ φιλοσοφία; ταύτην δὲ τί ἄλλο ὑποληψόμεθα ἢ ἐπιστήμην ἀκριβῆ θείων τε πέρι καὶ ἀνθρωπίνων, χορηγὸν ἀρετῆς καὶ λογισμῶν καλῶν, καὶ ἁρμονίας βίου καὶ ἐπιτηδευμάτων δεξιῶν; et paulo post Homerum ἡγεμόνα τῆς φιλοσοφίας appellat; adde Dionysium Halicarnasseum[10]) δἰ ὃν (Ὅμηρον) ἥ τ' ἄλλη παιδεία πᾶσα παρῆλθεν εἰς τὸν βίον καὶ τελευτῶσα φιλοσοφία. Neque praetermittendus alius Maximi Tyrii locus gravissimus ad hanc rem[11]): ἀλλ' αἱ μὲν περὶ θεῶν δόξαι ἀρξάμεναι ἄνωθεν διὰ πάσης φιλοσοφίας ἦλθον. Qua in re quamquam veteres quodammodo lusisse putandi sunt, id certe iis credendum est, philosophos qui maxime de natura rerum atque elementis quaerebant, quae ex vulgari opinione diis tribuebantur, non potuisse non eum tangere, qui primus totam populi sui religionem in certas formas redegisset, eosdemque ubi in philosophia sua huc deferrentur sententiam suam de diis Homericis sive popularibus proferre debuisse, quum eius dicta aut cum placitis suis conciliarent aut vituperarent et improbarent. Duplici autem modo fieri id potuit, ut aut cum Homero se consentire simularent, aut carmina Homerica sive ad physicas sive ad morales rationes referrent excusarentque quodammodo Homerum, ubi perversa aut sibi repugnantia proferre iis videretur. Deinde quum illi Homeri maxime lectione[12]) essent imbuti et edocti, in proferendis placitis facillime metrum vocabula figuras reliqua quae poetarum χαρακτηριστικά appelles ex eo desumpserunt et eius copiis tenuitatem suam et quasi infantiam disserendi sublevarunt et compensaverunt. Postea quum iam non omnia et vocabula et res propter immutatas temporum rationes intellegerentur in carminibus Homericis,

---

[9]) diss. XXXII, 1 sq. [10]) ep. ad Pompei. p. 12. cfr. Longin. de subl. 13, 3. Quintil. XII, 11, 21. Senec. ep. 88. Plut. de vit. et poes. Hom. II, 6. [11]) diss. X, p. 171 Reisk. [12]) Plat. rep. X, p. 606 E. Homerum παὶ τὴν Ἑλλάδα πεπαιδευπέναι dicit. cfr. Dionys. Hal. ep. ad Pomp. p. 12. Docte de his rebus disputavit Keussen. Homer der bildner von Hellas. Crefeld 1863, cuius quidem libellus sero mihi in manus venit.

dialectica illis temporibus exculta ultro ad linguam praecipue Homericam accuratius pertractandam incitabat.

Tractantibus igitur nobis philosophorum ac sophistarum qui vixerunt ante Aristotelem studia Homerica id maxime ostendendum est, quonam illi modo vocabulis sententiarum formis figurisque, denique versibus receptis Homerum sint imitati, deinde quae in vocabulis Homericis explicandis et carminibus eius interpretandis elaboraverint: qua in re primitias totius et veteris et nostrae grammaticae positas esse facile concedes; denique quaenam illi placita ex Homero aut hausisse aut auctoritate eius firmasse perhibeantur.

§. 2.

Pherecydes Syrius.

Ac primum quidem Pherecydes Syrius[1]) quamvis prosam orationem condere institueret[2]), tamen e nonnullis locis eum non tam a poetica quam a metrica oratione recessisse apparet; velut Maximus Tyrius[3]) *τὴν τοῦ Συρίου ποίησιν σκώπτει*. Quibus in verbis quamquam, ut recte dicit Sturzius[4]), solum nomen *ποίησις* ad rem demonstrandam non sufficit, tamen ex aliis locis recte mihi hoc conicere videor, ut ex Isidoro[5]) et maxime ex Strabone[6]), qui *πρώτιστα*, inquit, *ἡ ποιητικὴ παρῆλθεν εἰς τὸ μέσον καὶ εὐδοκίμησεν· εἶτα ἐκείνην μιμούμενοι λύσαντες τὸ μέτρον, τἄλλα δὲ φυλάξαντες τὰ ποιητικὰ, συνέγραψαν οἱ περὶ Κάδμον καὶ Φερεκύδην καὶ Ἑκαταῖον*, quibuscum consentit Eustathius[7]). Quaenam autem tum erat poesis praeter epicam Homeri aut fortasse etiam Hesiodi; vel quam aliam Pherecydem Syrium in scriptis suis imitatum esse putas?

Praeterea a Diogene Laertio[8]) Pherecydem *πρῶτον περὶ φύσεως καὶ θεῶν Ἕλλησι γράψαι* discimus, eademque perhibet Josephus[9]): *τοὺς περὶ τῶν οὐρανίων τε καὶ θεῶν πρώτους παρ' Ἕλλησι φιλοσοφήσαντας, οἷον Φερεκύδην τὸν Σύριον*, ne-

---

[1]) Sturz, Pherecydis fragm. Preller, mus. rhen. 1846, (IV), p. 377—389. Zimmermann in „Fichte, ztschr. fr. philos. 1854, bd. 24, p. 161 sq. Conrad, diss. Bonn. 1856. [2]) Plin. h. n. 7, 56. [3]) diss. X, 4. [4]) l. l. p. 12. [5]) origg. I, 38. [6]) I, 18 A. B. [7]) ad Il. A, p. 9. [8]) I, 116. [9]) contr. Apion. I, p. 1034 E.

que minus Plotinus [10]). Titulus eius operis servatus est apud Suidam [11]): ἔστι δὲ ἅπαντα, ἃ συνέγραψε (Φερεκύδης) ταῦτα· Ἑπτάμυχος ἤτοι Θεοκρασία ἢ Θεογονία. ἔστι δὲ Θεολογία ἐν βιβλίοις δέκα, ἔχουσα θεῶν γένεσιν καὶ διαδόχους. Multa etiam proferuntur a scriptoribus quae ad hunc Pherecydis librum spectasse non neges, ut a Diogene Laertio [12]): Ζεὺς μὲν καὶ Κρόνος εἰς [13]) ἀεὶ καὶ Χθὼν ἦν· Χθονίῃ δὲ ὄνομα ἐγένετο Γῆ, ἐπειδὴ αὐτῇ Ζεὺς γέρας διδοῖ et similia a Damascio [14]): Φερεκύδης ὁ Σύριος Ζῆνα μὲν εἶναι ἀεὶ καὶ Χθονίην, τὰς τρεῖς πρώτας ἀρχάς. τὴν μίαν φημὶ πρὸ τῶν δυοῖν καὶ τὰς δύο μετὰ τὴν μίαν· τὸν δὲ Χρόνον ποιῆσαι ἐκ τοῦ γόνου ἑαυτοῦ Πῦρ καὶ Πνευμα καὶ Ὕδωρ· τὴν τριπλῆν οἶμαι φύσιν τοῦ νοητοῦ ἐξ ὧν ἐν πέντε μυχοῖς διῃρημένων πολλὴν γενεὰν συστῆναι θεῶν τὴν πεντέμψυχον καλουμένην· τοῦτον δὲ ἴσως εἰπεῖν πεντέκοσμον. Sequitur Platonis [15]) locus, ad quem Proclus [16]): καὶ ὁ Φερεκύδης ἔλεγεν εἰς Ἔρωτα μεταβεβλῆσθαι τὸν Δία μέλλοντα δημιουργεῖν, ὅτι δὴ τὸν κόσμον ἐκ τῶν ἐναντίων συνιστὰς εἰς ὁμολογίαν καὶ φιλίαν ἤγαγε καὶ ταυτότητα πᾶσιν ἐνέσπειρε καὶ ἕνωσιν τὴν δἰ ὅλων διήκουσαν. Accedit Origenes [17]): θεῖόν τινα πόλεμον αἰνίττεσθαι τοὺς παλαιούς, Ἡράκλειτον μὲν — Φερεκύδην δὲ πολλῷ ἀρχαιότερον γενόμενον Ἡρακλείτῳ μυθοποιεῖν στρατείαν στρατείᾳ παρατασσομένην καὶ τῆς μὲν ἡγεμόνα Κρόνον διδόναι, τῆς ἑτέρας δὲ Ὀφιονέα, προκλήσεις τε καὶ ἁμίλλας αὐτῶν ἱστορεῖ συνθήκας τε αὐτοῖς γίγνεσθαι, ἵν' ὁπότεροι εἰς τὸν Ὠγῆνον ἐμπέσωσι, τούτους μὲν εἶναι νενικημένους, τοὺς δ' ἐξώσαντας καὶ νικήσαντας τούτους ἔχειν τὸν οὐρανόν. Maxime autem ad nos pertinet alius locus eiusdem Origenis [18]):

---

10) ennead V, 1, 9. 11) lexic. s. v. Φερεκύδης; Bernhardy. ed. p. 1449 recte improbat sententiam Kusteri, qui Ἑπτάμυχος ἤτοι Θεοκρατία ἢ Θεολογία. ἔτι δὲ Θεογονία scribens Pherecydis scripta uno opere auget, et Sturzii p. 27, qui Δεκάμυχος — ἐν βιβλίοις ἑπτὰ legendum censet; deinde Θεολογίαν ad Pherecydem Atheniensem traduci posse Sturzio consentit; denique recte miratur Θεοκρασία vocabulum, cuius notio vix cadat in priscam illam philosophiam. 12) I, 119. 13) recte εἰς pro εἷς Tiedemann. griechenlands erste philosophen p. 173 sq. maxime propter Damascium. 14) de princip. 14, p. 257. 15) Tim. 3, p. 40. 16) ad Tim. p. 155. 17) contr. Cels. VI, p. 203 sq. ed. Spencer. 18) l. l. p. 304.

ταῦτα δὲ τὰ Ὁμήρου ἔπη οὕτω νοηθέντα τὸν Φερεκύδην φησὶν (Celsus) εἰρηκέναι τὸ Κείνης δὲ τῆς μοίρας ἔνερθέν ἐστιν ἡ Ταρταρίη μοῖρα· φυλάσσουσι δ᾽ αὐτὴν θυγατέρες Βορέου, Ἅρπυιαί τε καὶ Θύελλα. ἔνθα Ζεὺς ἐκβάλλει θεῶν ὅταν τις ἐξυβρίσῃ. Huc adde locum Clementis Alexandrini[19]: αὖθίς τε Ὁμήρου ἐπὶ τῆς ἡφαιστοτεύκτου ἀσπίδος εἰπόντος[20])

„ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ᾽, ἐν δ᾽ οὐρανὸν, ἐν δὲ θάλλασσαν,
„ἐν δ᾽ ἐτίθει ποταμοῖο μέγα σθένος Ὠκεανοῖο."

Φερεκύδης ὁ Σύριος λέγει· Ζᾶς ποιεῖ φᾶρος μέγα τε καὶ καλόν. καὶ ἐν αὐτῷ ποικίλλει γῆν καὶ Ὠγῆνον καὶ τὰ Ὠγήνου δώματα.

Iam ut omittam exponere quid in illis verbis inesse videatur, quod copiosius sane et accuratius tractatum invenies apud viros supra laudatos, id mihi quaerendum esse puto, quid sibi velit in illis locis Homeri mentio.

Ac primum quidem fortasse iam titulus ille Ἑπτάμυχος, quem recte mihi Prellerus[21]) propter Damascii imprimis locum supra ascriptum in Πεντέμυχος mutandum esse videtur putare, Homeri carminibus sumptus est, si fidem habemus Porphyrio[22]), qui haec ferre tradit: πανταχοῦ τοῦ διθύρου φύσεως ὄντος συμβόλου, εἰκότως καὶ τὸ ἄντρον οὐ μονόθυρον, ἀλλὰ δύο ἔχον θύρας, ὡςαύτως τοῖς πράγμασιν ἐξηλλαγμένας· καὶ τὰς μὲν θεοῖς τε καὶ τοῖς ἀγαθοῖς προσηκούσας· τὰς δὲ θνητοῖς καὶ φαυλοτέροις· ἀφ᾽ ὧν — καὶ τοῦ Συρίου Φερεκύδου μυχοὺς καὶ βόθρους καὶ ἄντρα καὶ θύρας καὶ πύλας λέγοντος. καὶ διά τούτων αἰνοττομένου τὰς τῶν ψυχῶν γενέσεις καὶ ἀπογενέσεις. Nam quum Pherecydes, ut omnes illi primi philosophi, in condenda philosophia sua ita versaretur, ut ex quinque aut septem elementis totum terrarum orbem ortum esse diceret, in inscriptione libri quem de hac re composuit ante oculos habuisse putandus est locum Homericum, qui est in Odyssea [ν', verss 101—112] et quem etiam Porphyrium verbis suis spectasse non possum non putare, itaque poetico sive Homerico vocabulo prin-

---

19) stromm. VI, p. 264 ed Sylb. 20) Il. Σ, 483 et 606. 21) l. l. p. 377 sqq. 22) de antro nymphar. c. 31.

cipia sive elementa sua *μυχούς* appellavit totique libro nomen *Ἑπτάμυχον* vel *Πεντέμυχον* [23]) imposuit.

Neque huic sententiae contradicit locus ille Clementis [24]), qui Pherecydeam originis mundi narrationem et Homericam clipei Achillei descriptionem notissimam comparavit: inde enim Pherecydem non modo in nomine libri, sed omnino etiam componendo eo et disponendo Homerum secutum esse concludi posse contendo.

Denique respiciens quum ad locos supra laudatos tum ad alios haud paucos [25]) facere non possum, quin Pherecydem in tota sua theogonia et cosmogonia fundenda ita versatum esse censeam, ut servatis deorum nominibus Homericis exponeret, quomodo elementa sive principia mundi ab initio mixta post multas pugnas et mutationes postremo in certum ordinem essent redacta. Probatur hoc maxime Clementis Alexandrini verbis [26]): *πάντα ὅσσα Φερεκύδης ἀλληγορήσας ἐθεολόγησεν*, quae quidem verba non ita accipienda videntur esse, quasi Pherecydes carmina Homerica allegorice esset interpretatus, sed servatis, ut supra diximus, deorum nominibus et poetico quodam dicendi genere maxime ad carmina Homerica se accommodavit.

Sed omissa Pherecydis philosophia, quae plane privata atque inculta aut paene nulla videtur esse, videamus de doctiorum philosophorum studiis Homericis.

§. 3.

Thales Milesius.

[c. 640—550 a. Chr.]

Illorum igitur philosophorum quos dixi princeps est Thales Milesius, quem primum omnium apud Graecos ad philosophiam incubuisse ab Aristotele [1]) Cicerone [2]) Plutarcho [3]) aliis

---

[23]) cfr. Sturz. l. l. p. 43 et locos quos ille ad sententiam comprobandam affert. [24]) vide ad not. 19. [25]) Achill. Tat. isag. ad Arat. phaenom. c. 3, p. 123 E. Isaac. Tzetz. ad Lycophr. 145. Sext. Empir. pyrrh. hypot. 3, 4, p. 30. Hermias, irris. gent. ph c. 12., p. 404 D. Eustath. ad Od. ά p. 1387, 22. Clem. Alexandr. protr. p. 48 A. Proclus ad Virg. Ecl. VI, 31. [26]) strom. VI, p. 642 A. cfr. Heynius l. l. p. 570 sq. [1]) met. 1, 3. [2]) de nat. deor. 1, c. 10 §. 125. [3]) de plac. philos. 1, 3.

docemur. Omnes praeterea uno ore eum aquam omnium rerum principium atque fundamentum, unde omnia orta essent, posuisse atque in hac re Homeri vestigia pressisse consentiunt. Velut Plutarchus[4]): *Θαλῆς ὁ Μιλήσιος ἀρχὴν τῶν ὄντων ἀπεφήνατο τὸ ὕδωρ· δοκεῖ δὲ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἄρξαι τῆς φιλοσοφίας καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἡ Ἰωνικὴ αἵρεσις προηγορεύθη. ὅς ἐξ ὕδατός φησι πάντα εἶναι καὶ εἰς ὕδωρ πάντα ἀναλύεσθαι· στοχάζεται δ' ἐκ τούτου πρῶτον ὅτι πάντων τῶν ζώων ἡ γονὴ ἀρχή ἐστιν, ὑγρὰ οὖσα· δεὺτερον ὅτι πὰντα τὰ φυτὰ ὑγρῷ τρέφεται —· τρίτον ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ πῦρ τοῦ ἡλίου καὶ τὸ τῶν ἄστρων ταῖς τῶν ὑδάτων ἀναθυμιάσεσι τρέφεται καὶ αὐτὸς ὁ κόσμος· διὰ τοῦτο καὶ Ὅμηρος ταύτην τὴν γένεσιν ὑποτίθεται περὶ τοῦ ὕδατος*[5])·

„*Ὠκέανος, ὅσπερ γένεσις πάντεσσι τέτυκται.*“

Eadem fere tradit Pseudo-Heraclides[6]), qui *ταύτης τοίνυν*, inquit, *τῆς ἀσεβείας ἕν ἐστιν ἀντιφάρμακον, ἐὰν ἐπιδείξωμεν ἠλληγορημένον τὸν μῦθον· ἡ γὰρ ἀρχέγονος ἁπάντων καὶ πρεσβυτέρα φύσις ἐν τούτοις τοῖς ἔπεσι θεολογεῖται καὶ τῶν φυσικῶν κατὰ στοιχεῖα δογμάτων εἷς ἀρχηγὸς Ὅμηρος· ἑκάστῳ τοίνυν τῶν μετ' αὐτὸν, ἧς ἔδοξεν εὑρεῖν, ἐπινοίας γεγονὼς διδάσκαλος. Θαλῆτα μέν γε τὸν Μιλήσιον ὁμολογοῦσι πρῶτον ὑποστήσασθαι τῶν ὅλων κοσμογόνον στοιχεῖον τὸ ὕδωρ. ἡ γὰρ φύσις εὐμαρῶς εἰς ἕκαστα μεταπλαττομένη πρὸς τὸ ποικίλλον εἴωθε μορφοῦσθαι· — τίς οὖν ἐγένησε ταύτην τὴν δόξαν; οὐχὶ Ὅμηρος; εἰπών·*

„*Ὠκέανος, ὅσπερ γένεσις πάντεσσι τέτυκται.*“

φερωνύμως μὲν Ὠκέανον εἰπὼν τὴν ὑγρὰν φύσιν, παρὰ τὸ ὠκέως νάειν, τοῦτον δ' ὑποστησάμενος ἁπάντων γενεάρχην. Adde scholiastam ad Apollonium Rhodium, ubi[7]) legimus: *ο δὲ Θαλῆς ἀρχὴν ὑπεστήσατο πάντων ὕδωρ, λαβὼν παρὰ του ποιητοῦ λέγοντος*[8])·

„*Ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε.*“

Deinde Maximus Tyrius[9]) dicit, *ἀφ' οὗ* (int. *Ὁμήρου*) *τὴν Ἑλ-*

---

[4]) l. l. [5]) Il. N, 246. [6]) alleg. Hom. ed. Schow. p. 74. [7]) A, 498. [8]) Il. H, 99. [9]) diss. XXXII, 2, ed. Reisk. cfr. Simplic. ad Arist. phys. fol. 6a. Damasc. de princip. p. 382. Chalcid. in Tim. p. 378 ed. Meurs. Iustin. cohort. ad Graec. c. 2, p. 7 ed. Paris. Pseudo-Plutarch vit Hom. c. 93. Sext. Emp. pyrrh. hyp. 3, 30, Clem.

λάδα παρέδυ — τὸ Θαλοῦ ὕδωρ. Quae testimonia si quis forte a viris illis ficta et spernenda putat, Aristotelis, amplissimi philosophi atque Thaletis aetati proximi, affero auctoritatem, qui haec de eo scripsit [10]): τῶν δὲ πρώτων φιλοσοφησάντων οἱ πλεῖστοι τὰς ἐν ὕλης εἴδει μόνας ᾠήθησαν ἀρχὰς εἶναι πάντων· ἐξ οὗ γάρ ἐστιν ἅπαντα τὰ ὄντα καὶ ἐξ οὗ γίγνεται πρῶτον καὶ εἰς ὃ φθείρεται τελευταῖον — τὸ μέντοι πλῆθος καὶ τὸ εἶδος τῆς τοιαύτης ἀρχῆς οὐ τὸ αὐτὸ πάντες λέγουσιν, ἀλλὰ Θαλῆς μὲν ὁ τῆς τοιαύτης ἀρχηγὸς φιλοσοφίας ὕδωρ εἶναί φησι (διὸ καὶ τὴν γῆν ἐφ' ὕδατος ἀπεφήνατο εἶναι) λαβὼν ἴσως τὴν ὑπόληψιν ἐκ τοῦ πάντων ὁρᾶν τὴν τροφὴν ὑγρὰν οὖσαν — τὸ δὲ ὕδωρ ἀρχὴν τῆς φύσεως εἶναι τοῖς ὑγροῖς. Εἰσὶ δέ τινες οἳ καὶ τοὺς παμπαλαίους καὶ πολὺ πρὸ τῆς νῦν γενέσεως καὶ πρώτους θεολογήσαντας οὕτως οἴονται περὶ τῆς φύσεως ὑπολαβεῖν· Ὠκέανόν τε γὰρ καὶ Τηθὺν ἐποίησαν τῆς γενέσεως πατέρας [11]) καὶ τὸν ὅρκον τῶν θεῶν ὕδωρ, τὴν καλουμένην ὑπ' αὐτῶν Στύγα τῶν ποιητῶν [12])· τιμιώτατον μὲν γὰρ τὸ πρεσβύτατον, ὅρκος δὲ τὸ τιμιώτατόν ἐστιν· — Θαλῆς μέντοι λέγεται οὕτως ἀποφήνασθαι περὶ τῆς πρώτης αἰτίας.

Thales igitur, cuius ante aetatem aut a diis omnia facta esse aut ex chao mundus resque universae prodiise credebantur, quum de mundi origine et ortu quaerere institueret, aquam omnium rerum principium posuit, unde omnia fierent et quo postremo redirent. Qua re quum deos populares plane tolli appareret et timendum esset, ne in ἀσεβείας suspicionem Thales incideret, auctoritate quadam ei opus erat [13]), qua in sententia sua proferenda munitus et nisus novam doctrinam aequalibus probaret. Commode igitur se ei praebebant carmina Homerica, quae illo fortasse tempore et recitando et docendo innotescere coeperunt et quorum in hac re apud Graecos inde ab antiquissimo tempore summam fuisse auctoritatem ac fidem supra com-

---

Alex. strom. 1, 11, §. 52; 2, 4, §. 14. Euseb. praep. ev. 3, 12. Lactant. Firm. div. 1, 5 Serv. ad Virg. Aen. 3, 241; 11, 186; Ecl. 6, 31. Diog. L. 1, 27. Plut. de Is et Os c. 34. [10]) met. 1, 3. [11]) Il Σ, 201, 302. [12]) O, 36 sqq. [13]) Krisch. forschungen auf dem gebiete etc. I, p. 35 sq. Decker, diss. Hal. 1865. Grote-Fischer. griech. myth. u. antiq. III, p. 419 sqq.

memoravimus[14]). In his enim aquam omnium quasi parentem designari et summis affici honoribus inde Thales conclusit, quod vel ipsi dii Styge flumine invocato summa fide obstringebantur neque minus Neptunus[15]) *πρεσβύτατος καὶ ἄριστος* appellabatur: idque eo magis, quod ita ad popularem opinionem se accommodare videbatur.

Neque improbanda videtur sententia Krischii[16]), qui respiciens ad Aristotelis verba supra iam adscripta: *διὸ καὶ τὴν γῆν ἐφ' ὕδατος ἀπεφήνατο εἶναι*, repetita de coelo II, 13: *οἱ δ' ἐφ' ὕδατος κεῖσθαι (φασὶ τὴν γῆν), τοῦτον γὰρ ἀρχαιότατον παρειλήφαμεν τὸν λόγον, ὅν φασιν εἰπεῖν Θαλῆν τὸν Μιλήσιον, ὡς διὰ τὸ πλωτὴν εἶναι μένουσαν ὥσπερ ξύλον ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον*, quae similiter apud Senecam[17]) scripta sunt, in hac quoque sententia Homerum secutum esse eum putavit. Nam quoniam Thales Jonius erat, Jones autem Neptunum praecipue deum celebrasse constat, facile ex Homero, qui eum et *ἀσφάλιον* et *γαιήοχον* appellavit, hoc sibi desumpsit: quae res multum ad sententiam corroborandam et tuendam valere debebat.

Plura invenire in tanta antiquitate et testimoniorum penuria, praesertim quum fortasse nullum ingenii sui monumentum reliquerit Thales[18]), non potui, sed eum minime ignorasse carmina Homerica ex testimoniis illis facile concludas.

§. 4.

Pythagoras Samius.

[c. 540—500.]

Transeamus ad Pythagoram, quem studiis Homericis imbutum fuisse iam inde colligi potest, quod ab Hermodamante edocebatur, qui socius et hospes Homeri etiam a Creophylo genus duxit[1]), vel potius, ut ait Heynius[2]), quod haud multum post ea tempora vixit, quibus carmina Homerica si non in lucem,

---

[14]) §. 1. [15]) Od. *ν'*, 142. [16]) l. l. p. 35 sqq. [17]) N. Q. III, 13. [18]) Alex. Aphrodis. ad Aristot. metaph. p. 21 ed. Bonitz. Themist. oratt. 26, p. 317. Diog. Laërt. I, 23. [1]) Welcker. ep. cyclus, I, p. 223 not. cfr. schol. ad Plat. rep. X, p. 639 B. [2]) excurs. III. ad Il. XXIII, tom. VIII, p. 563 sqq.

certe in maiorem celebritatem deducta sunt. Ad hanc sententiam optime quadrat, quod eum Porphyrius[3]) tantopere carminum Homericorum pulchritudine captum fuisse perhibet, ut ea maxime ad reficiendos animos recreandosque apta esse putaret et locos ex iis delectos ad lyram caneret: *τὰς γοῦν διατριβὰς καὶ αὐτὸς ἕωθεν μὲν ἐπὶ τῆς οἰκίας ἐποιεῖτο, ἁρμαζόμενος πρὸς λύραν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν καὶ ᾄδων παιᾶνας ἀρχαίους τινὰς τῶν Θαλῆτος· καὶ ἐπῇδε τῶν Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου, ὅσα καθημεροῦν τὴν ψυχὴν ἐδοκίμαζε*, et paulo antea[4]): *πολλοὺς δὲ τῶν ἐντυγχανόντων ἀνεμίμνησκε τοῦ προτέρου βίου, ὃν αὐτῶν ἡ ψυχὴ πρὸ τοῦ τῷδε τῷ σώματι ἐνδεθῆναι πάλαι ποτ᾽ ἐβίωσε. καὶ ἑαυτὸν δ᾽ ἀναμφιλέκτοις τεκμηρίοις ἀπέφαινεν Εὔφορβον τὸν Πάνθου· καὶ τῶν Ὁμηρικῶν στίχων ἐκείνους μάλιστα ἐξύμνει καὶ μετὰ λύρας ἐμμελέστατα ἀνέμελπεν* [P, 51—60]·

„*αἵματί οἱ δεύοντο κόμαι Χαρίτεσσιν ὁμοῖαι*
„*πλοχμοί θ᾽ οἳ χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ ἐσφήκωντο.*
„*οἷον δὲ τρέφει ἔρνος ἀνὴρ ἐριθηλὲς ἐλαίης*
„*χώρῳ ἐν οἰοπόλῳ, ὅθ᾽ ἅλις ἀνεβέβρυχεν ὕδωρ,*
„*καλὸν τηλεθάον· τό δέ τε πνοιαὶ δονέουσιν*
„*παντοίων ἀνέμων, καί τε βρύει ἄνθεϊ λευκῷ·*
„*ἐλθὼν δ᾽ ἐξαπίνης ἄνεμος σὺν λαίλαπι πολλῇ*
„*βόθρου τ᾽ ἐξέστρεψε καὶ ἐξετάνυσσ᾽ ἐπὶ γαίῃ·*
„*τοῖον Πάνθου υἱὸν ἐϋμμελίην Εὔφορβον*
„*Ἀτρείδης Μενέλαος ἐπεὶ κτάνε, τεύχε᾽ ἐσύλα.*"

Similia tradit Jamblichus[5]), ubi dicit: *ἐχρῶντο* (scil. Pythagoraei) *δὲ καὶ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου λέξεσι διειλεγμέναις πρὸς ἐπανόρθωσιν ψυχῶν.* Praetera minime absurdum est, Pythagoram ut ad animos reficiendos, ita ad fingenda et educanda discipulorum ingenia aptissima censuisse carmina Homerica. Hoc enim videtur inesse in verbis Platonis[6]): *ἀλλὰ δὴ εἰ μὴ δημοσίᾳ, ἰδίᾳ τισὶν ἡγεμὼν παιδείας αὐτὸς ζῶν λέγεται Ὅμηρος γενέσθαι, οἳ ἐκεῖνον ἠγάπων ἐπὶ συνουσίᾳ καὶ τοῖς ὑστέροις ὁδόν τινα βίου παρέδοσαν Ὁμηρικὴν· ὥσπερ Πυθαγόρας αὐτός τε διαφερόντως ἐπὶ τούτῳ ἠγαπήθη κ. τ. λ.* Iam si quaeris, quae sit illa *ὁδὸς βίου Ὁμηρική*, id manifestissime apparet, Py-

---

[3]) vit. Pytag. c. 32, p. 23 ed. Nauck. [4]) c. 26. cfr. Jamblich. vit. Pytag. c. 14. [5]) vit. Pytag. c. 29. [6]) rep. X, p. 600.

thagoram praecepta praecipue moralia, quae discipulis societati suae adscriptis traderet, quo plus haberent auctoritatis atque fidei, ex Homero maxime sumpsisse; ut recte mihi Ritterus[7]) dicere videatur: „alles sittliche war den alten mit der vaterlaendischen religion im engsten verbande und bei den religiösen Pythagoraeern dürfen wir gewiss annehmen, dass von ihnen diese stütze der alten staaten und der sittlichkeit nicht vernachlaessigt wurde." Et hoc quidem sensu accipiendi sunt loci nonnulli, ubi Pythagoras eiusque sectatores praecepta ex Homero desumpsisse dicuntur, velut ab Eustathio[8]): „τὸν 'εγὼ περὶ πάντων τῖον ἑταίρων ἶσον ἐμῇ κεφαλῇ" ἐντεῦθεν δέ, φασι, ὁ περὶ Πυθαγόραν ὅμιλος ἀρχὴν ἑλὼν ὡρίζετο λέγων, ὅτι ὁ φίλος ἄλλος ἐστὶν ἐγώ. Praeterea quae idem tradit[9]): ὅτι τὸ κατὰ Πυθαγόραν μή 'εσθίειν καρδίαν, ὅ ἐστιν ἄλυπον καὶ ἀτάραχον διαμένειν τὸν ἄνθρωπον καὶ ὡς εἰπεῖν ἐκ τῶν Ὁμήρου παρέξεσται εἰπόντος·

„τέκνον ἐμὸν, τέο μέχρις ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων
„σὴν ἔδεαι κραδίην κ. τ. λ."

Et vel quod Pythagoraei ipsum magistrum numquam nominasse, sed „αὐτὸς ἔφα" aut alia huiusmodi dixisse feruntur, respicientes ad Homerum[10]) eos fecisse elucet ex iis quae narrat Iamblichus[11]): ἐπὶ μὲν γὰρ τῷ μηδένα τῶν Πυθαγορείων 'ονομάζειν τὸν Πυθαγόραν, ἀλλὰ ζῶντα μὲν, ὁπότε βούλοιντο δηλῶσαι, καλεῖν αὐτὸν θεῖον· ἐπεὶ δὲ ἐτελεύτησεν, ἐκεῖνον τὸν ἄνδρα· καθάπερ Ὅμηρος 'αποφαίνει Εὔμαῖον ὑπὲρ 'Οδυσσέως μεμνημένον·

„τὸν μὲν 'εγὼν, ὦ ξεῖνε, καὶ οὐ παρέοντ' ὀνομάζειν
„αἰδέομαι· περὶ γάρ με φίλει καὶ κήδετο θυμῷ."

Neque minus ad haec praecepta moralia pertinere mihi videntur, quae apud eundem alio loco[12]) leguntur: τὴν μὲν γὰρ γαστρὶ (διαφορὰν) καὶ ἀφροδισίοις διὰ πολυτελείας κεχαρισμένην 'απείκαζε ταῖς ἀνδροφόνοις τῶν Σειρήνων ᾠδαῖς. τὴν δ' ἐπὶ καλοῖς καὶ δικαίοις καὶ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίοις ἔφασκεν ἐοικέναι Μουσῶν τινι ἁρμονίᾳ[13]).

---

[7]) gesch. der pythag. philosophie p. 230. [8]) ad Σ, 81 sqq, p. 1131, 58. [9]) Ω, 129, p. 1242, 14 et Beck. ad h. l. [10]) ξ, 145. [11]) vit. Pythag. c. 33. [12]) c. 42. [13]) de Sirenibus cfr. μ, 39—50; de Musis imprimis Α, 604.

Denique idem Iamblichus [14]) Pythagoram, postquam in oratione quadam parentes a liberis honore esse afficiendos exposuit, haec fere addentem facit: *καὶ γὰρ τὸ θεῖον παρ' αὐτῶν* (int. *τῶν θεῶν*) *μεμαθήκαμεν τιμᾶν· ὅθεν καὶ τὸν Ὅμηρον τῇ αὐτῇ προςηγορίᾳ τὸν βασιλέα τῶν θεῶν αὔξειν ὀνομάζοντα πατέρα τῶν θεῶν καὶ τῶν θνητῶν* [15]).

Iam quamquam veteres et maxime Porphyrium atque Iamblichum, qui Pythagoram omni modo celebrare voluerunt, in rebus Pythagorae et Pythagoraeorum enarrandis haud pauca finxisse minime ignoro, aliquid tamen veri inesse in illorum narrationibus persuasum habeo. Neque argutias proferre mihi videor, si ad hanc etiam rem referendum esse puto locum illum Diogenis Laërtii [16]), ubi haec exstant: *φησὶ δὲ Ἱερώνυμος κατελθόντα αὐτὸν* (int. *Πυθαγόραν*) *εἰς Ἅιδου τὴν μὲν Ἡσιόδου ψυχὴν ἰδεῖν πρὸς κίονα χαλκῷ δεδεμένην καὶ τρίζουσαν, τὴν δὲ Ὁμήρου κρεμαμένην ἀπὸ δένδρου καὶ ὄφεις περὶ αὐτὴν, ἀνθ' ὧν εἶπε* (*εἶπον?*) *περὶ θεῶν.* Nam ut omittam historiolam de Pythagorae *καταβάσει εἰς Ἅιδου* prolatam, quae certe postea ad rem augendam et ornandam videtur inventa esse [17]), id certe narratiuncula illa probatur, Pythagoram Homeri doctrinam de diis vituperasse [18]). Quod minime absurdum esse elucet, si respicimus ad Iamblichi locum, quem postremum adscripsimus. Ut enim ibi Homerum laudatum videmus a Pythagora, quod apta ad liberos educandos protulisset, sic mirum esse nullo modo potest, quod eundem, ubi inutilia ad hanc rem et plane noxia atque indigna dicere videretur, Pythagoras, quantacunque dulcedine et praestantia carminum Homericorum captus erat, gravi affecisse vituperatione narratur. Denique qua erat morum severitate ac quasi morositate Pythagoras, maxime ei id displicuisse in Homero probabile est, quod deos ad hominum imaginem atque naturam ita descriptos esse videbat, ut ne turpissimorum quidem vitiorum expertes essent. Idque eo magis

---

14) vit Pythag. c. 8. 15) *Γ*, 276. *Δ*, 547 et saepissime apud Homerum. 16) VIII, 21. cfr. Suidae lexicon s. v. *Πυθαγόρας*. 17) Meiners. histor. doctrin. I, 295. Luzac. lectt. Attic. p. 201. Lobeck. Aglaopham. II, p. 944. 18) Macrobius. somn. Scip. I, c. 2: „Pythagoras ipse atque Empedocles — de diis fabulati sunt.

consentaneum videtur esse, quod hoc non solum a Pythagora factum comperimus, sed eadem fere apud Xenophanem Heraclitum Platonem invenimus.

De alio studiorum Homericorum genere testimonium exstat in scholiis Venetis [19]: *τὸ παλαιὸν πᾶς τεχνίτης σοφὸς ὠνομάζετο συγκεχυμένῳ ὀνόματι· ὕστερον δὲ Πυθαγόρας τοῦτο μεμψάμενος σοφὸν μὲν μόνον τὸ θεῖον εἶπεν ὀνομάζεσθαι καὶ φιλοσοφίαν μόνην τὴν ἔχουσαν τὸ τέλειον καὶ ἄπαιστον τῆς ἐπιστήμης*, unde recte colligi posse puto, Pythagoram usum Homericum vocabuli *σοφός* vituperasse et correxisse. Quod quidem prospere perficere nullo modo potuit, nisi carmina Homerica bene cognita habuit. Praeterea hoc studium a Pythagoraeis alienum non est, a quibus primum etymologiae studium inchoatum esse scimus [20].

Restant alia testimonia satis multa, quibus Pythagoram sive Pythagoraeos etiam placita permulta ex Homero hausisse conicias. Sed de ea re quum in universum dicere liceat, primum testimonia illa depromam, deinde meam sententiam proferam.

Ac primum quidem Pythagorae doctrinam de anima aeterna Stobaeus [21] ad Homerum referri voluit, dicens: *ἡ δὲ τῆς ψυχῆς διαμονὴ καὶ ἀϊδιότης ἓν μάλιστα τῶν Πυθαγορικῶν δογμάτων γνώριμόν ἐστι πᾶσι καὶ περιβόητον. — τῶν δὲ παραγγελμάτων ἓν εἶναι, συνδεῖν ὁσημεραὶ τὸ στρωματόδεσμον ὡς ἀποδημίας οὔσης τῆς τελευτῆς καὶ δεῖν ἀεὶ συνεσκευασμένους ἡμᾶς τὸ καιρὸν περιμένειν τῆς ἐκεῖ πορείας· τὸν δὲ ἀναιροῦντα δικαίως πρὸς τὸ ἀποθνήσκειν τοῦτον τὸν λόγον ἔχειν, ὃν ὁ γεννῶν ἔχει πρὸς τὸ γενάμενον. Ἑκατέραν γὰρ εἶναι τῆς ψυχῆς μεταβολὴν, τὴν μὲν εἰς σῶμα „γένεσιν,“ τὴν δὲ ἀπὸ σώματος „θάνατον“ προσαγορευομένην· τὰ δὲ παρ' Ὅμηρον περὶ τῆς Κίρκης λεγόμενα θαυμαστὴν ἔχειν τῶν περὶ ψυχὴν θεωρίαν, λέγει οὖν* [22]·

„οἱ δὲ συῶν μὲν ἔχον κεφαλὰς φωνήν τε τρίχας τε
„καὶ δέμας, αὐτὰρ νοῦς ἦν ἔμπεδος, ὡς τὸ πάρος περ.“

---

[19]) ad O, 410, p. 426, 40 ed. Bekker. [20]) Lobeck. Aglaophamus, I, p. 867 sqq. [21]) eclog. phys. II, p. 1044. [22]) Od. k, 239 sq.

ἐστὶ τοίνυν ὁ μῦθος αἴνιγμα τῶν περὶ ψυχῆς ὑπό τε Πυθαγόρου λεγομένων, — ὡς ἄφθαρτος οὖσα τὴν φύσιν καὶ ἀΐδιος.

Accedit quod animas post mortem ab aliis ad alios transituras esse docuit[23]): *Ἔλεγε Πυθαγόρας, ὅτι ἡ ψυχὴ τελευτῶντος ἀνθρώποιο καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀπαλλαγεῖσα τοῦ σώματος ἐν ἐκείνῳ γίνεται, ἐν ᾧ ἂν πλανωμένη ἐγκαταλειφθῇ γενομένῳ ζώῳ ἢ καὶ ἐν φυτῷ, τοῦτο Ὅμηρος ἐν τῷ Ἕκτορος καὶ Πατρόκλου θανάτῳ προὔβαλεν κ. τ. λ.*, quibuscum conferas duos illos locos iam supra[24]) ex Porphyrio allatos. Neque his contradicunt quae legimus in scholiis Venetis[25]): *φασὶ Πυθαγόραν ἐν τῷ κατὰ Ἄργος Ἡραίῳ ἀσπίδα χαλκῆν θεασάμενον εἰπεῖν ὡς ταύτην φορῶν ἀρύσηται ὑπὸ Μενελάου ὢν Εὔφορβος.*

Aliud placitum a Pythagora Pythagoraeisque ex Homero sumptum servavit Eustathius[26]): *ἔκλαγξαν δ' ἄρ' ὀϊστοί .... εἰ δὲ ἡ κλαγγὴ τῶν τοῦ Ἀπόλλωνος ὀϊστῶν ἡλίου ἦχον δηλοῖ τινα ἐμμελῆ ἀποτελούμενον ἀπὸ τῆς ἡλιακῆς σφαίρας ἐν τῷ κινεῖσθαι, ὁ Πυθαγόρας μὲν ἤθελε ληρεῖν*, quorum quidem verborum, quum per se non satis dilucide dicta sint, sensus optime intellegitur ex iis, quae sunt apud Cramerum[27]); *Ἀπόλλων καλεῖται ἀργυρότοξος — μουσικός· διὰ τὸ κατὰ μουσικὴν ἁρμονίαν κινεῖσθαιν ὡς καὶ ἦχόν τινα ἀποτελεῖν μουσικὸν, καὶ ὁ Πυθαγόρας ἐκ τῆς τῶν ἄστρων οὐρανίας κινήσεως τὴν μουσικὴν συνέθηκε.*

Denique eodem modo Pythagoraeorum doctrinam, numerum omnium rerum esse modum, ortam esse ex Homero legimus in anecdotis Crameri[28]): *ἐννῆμαρ*[29])*· ὡς εὐεπίφορός τέ ἐστιν ὁ ποιητὴς ἐπὶ ἄριθμον τὸν ἐννέα· — καθόλου τὸν περιττὸν ἄριθμον κρείσσονα τοῦ ἀρτίου νενόμικεν Ὅμηρος, ὅνπερ καὶ οἱ περὶ Πυθαγόραν φιλόσοφοι μάλιστα 'εκράτυναν*, quibuscum cohaerent, quae leguntur in theologumenis arithmeticae[30]): *τὴν μονάδα ἐκάλουν οἱ Πυθαγόρειοι νοῦν εἰκάζοντες τῷ ἑνί· — πρὸς τούτοις φασὶ περὶ μέσον τῶν τεσσάρων στοιχείων κεῖ-*

---

23) Cramer. andoct. Paris. III, p. 22, 8 et Eustath. ad *Π*, 857 sq. p. 1190, 31. 24) §. 4, not. 3. et 4. 25) ad *P*, 28, p. 469, 43 ed. Bekker. 26) ad A, 47, p. 41, 8. 27) anecd. Paris. III, p. 112,29 cfr. Il. B, 766. *η*, 64. A, 602; *ϑ*, 488. A, 46 sqq. 28) anecd. Par. III, p. 122, 32. 29) Il. A, 53. 30) p. 8.

σθαί τινα ἑναδικὸν διάπυρον κῦβον, οὗ τὴν μεσότητα τῆς θεᾶς καὶ Ὅμηρον εἰδέναι λέγοντα[31]·

„τόσσον ἔνερθ' Ἀΐδεω, ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης,"

φάμενοι τὴν μοναδικὴν φύσιν ἱστίας τρόπον ἐν μέσῳ ἱδρῦσθαι κ. τ. λ.

Iam quum locorum illorum sensus per se appareat, statim nostram de his rebus sententiam expromere liceat.

Ut duo erant discipulorum Pythagorae genera, quos alii esotericos et exotericos, alii aliter appellant[32]), sic etiam eius doctrinam philosophicam bipartitam fuisse valde probabile est. Et quoniam alterum genus viri docti[33]) maxima ex parte ad Orphica retulerunt mysteria, nobis hoc loco dicendum est de altero, quod ad exotericos, qui dicuntur, discipulos spectasse putamus. Auxilio igitur nobis veniunt in hac re, quae doctissimus Ritterus[34]) disputavit: „aber alle diese beziehungen waren doch nicht rein wissenschaftlichen gehaltes, vielmehr liessen sie sich ganz absondern von der wissenschaftlichen bearbeitung dieser disciplinen (arithmetik, harmonie der sphaeren u. s. w.), welche mithin einem jeden mitgetheilt werden konnten, ohne dass dadurch die mysterien in gefahr gerathen wären, entheiligt zu werden." Nam quum Pythagoras non solum in schola sua philosophica versaretur, sed etiam cum aliis (πολλοὺς τῶν ἐντυγχανόντων), quicunque ab eo doceri volebant, doctrinam suam communicaret, apud hos, quoniam causas atque argumenta ex mysteriis proferre non licebat, aliunde, ut videtur, testimonia petivit et communi omnium opinioni se accommodare studuit[35]). Hoc autem nullo modo melius fieri potuisse, quam si Homerum secum consentientem faceret Pythagoras facile intellegitur; nec mirum esse nobis potest, quum eum carmina Homerica non modo legisse, sed etiam optime novisse videamus. Itaqne nisi quis sententias virorum illorum, quos testes supra adhibuimus, plane abiciendas esse arbitratur, hac nostra opinione, quam proposuimus, aliquo modo testimoniorum illorum fidem ac veri-

---

31) Θ, 16, 32) Ritter. gesch. der pythag. philos. p. 43. 33) Boekh. Philolaos des Pythag. leben etc. Ritter. p, 26; 32; 47. 34) l. l. p. 54. 35) O. Müller, prolegomena zu einer wissenschaftl. mythologie. p. 99 sqq.

tatem tueri et Pythagorae vindicare possumus. Nam harum sententiarum quota pars ab ipso Pythagoricae philosophiae principe profecta sit, quota pars ab aliis prolata aut postea ad rem augendam et ad Pythagoram ipsum celebrandum efficta videatur, aperte hodie discernere haud humanae prudentiae videtur esse[36].

Ad idem plebeium[37] philosophandi genus id quoque videtur pertinere, quod Pythagoram nonnulla symbolice aut mystice pronuntiasse perhibent, ut Porphyrius[38]: *ἔλεγέ τινα καὶ μυστικῷ τρόπῳ συμβολικῶς· οἷον τήν θάλασσαν μὲν ἐκάλει εἶναι Κρόνου δάκρυον, τὰς δὲ ἄρκτους Ῥέας χεῖρας, τὴν δὲ Πλειάδα Μουσῶν λύραν, τοὺς δὲ πλανήτας κύνας Περσεφόνης,* et Plutarchus[39]: *φαίνονται δὲ καὶ οἱ Πυθαγόρειοι τὸν Τυφῶνα* (*Τυφωεύς*· Il. B. 782?) *δαιμονικὴν ἡγούμενοι δύναμιν. λέγουσι γὰρ ἐν ἀρτίῳ μέτρῳ ἑκτῷ καὶ πεντακοστῷ γεγονέναι Τυφῶνα· καὶ πάλιν τὴν μὲν τοῦ τριγώνου Ἅιδου καὶ Διονύσου καὶ Ἄρεος εἶναι, τὴν δὲ τοῦ τετραγώνου Ῥέας καὶ Ἀφροδίτης καὶ Δήμητρος καὶ Ἑστίας καὶ Ἥρας, τὴν δὲ τοῦ δωδεκαγώνου Διός.* Et verissime dicit Ritterus[40]: „die symbolische ausdrucksweise lag den ersten philosophen sehr nahe und ging aus der art hervor, wie sich die prosa aus der dichterischen und gnomischen redeweise herausbildete;“ neque minus recte Lobeckius[41] Pythagoram in his sentiis pronuntiandis non docere audientium animos sed oblectare voluisse contendit. Etiam in hac re Pythagoram permulta ab Homero mutuatum esse quum ex iis, quae supra exposuimus, tum ex ipsis Porphyrii atque Plutarchi verbis vel ex deorum nominibus, quae omnia Homerica esse neminem fugere potest, facillime conicias.

Itaque ut paucis comprehendamus, quae supra a nobis disputata sunt, Pythagoram ac Pythagoraeos non modo libenter et saepissime locis Homericis per vitam quotidianam et ad relevandum et ad educandum fingendumque animum usos esse, neque minus placita, quum populariter philosopharentur, ex iis hausisse aut auctoritate eorum firmasse constat. Sed quam-

---

[36]) Lobeck. Aglaophamus, II, p. 893. [37]) idem p. 897. [38]) vit. Pythag. c. 41. [39]) de Is. et Osir. c. 30 fin. [40]) gesch. der pythagor. philos. p. 23. cfr. p. 170 sq. [41]) Aglaoph. II, p. 897.

quam etiam in symbolico sive mystico quodam dicendi genere nonnulla fortasse ab Homero desumpserunt, tamen multum aberat, ut carmina Homerica aut allegorice aut physice interpretarentur: aliud enim sane est, cogitata et sententias aliis verbis vel nominibus quibusdam significare, aliud quid sit significatum nominibus illis exponere. Iam ut concedamus, in hac re illos, quos testes ad hanc quaestionem confirmandam adhibuimus, aut iusto longius progressos esse aut nonnulla ipsos addidisse, tamen ne hos quidem philosophos studia Homerica aut ignorasse aut neglexisse iure existimare nobis videmur.

---

§. 5.

Xenophanes.

[c. 570—480.]

Xenophanem, Eleaticorum principem, ante omnes Homericum fuisse multa veterum scriptorum testimonia docent. Philosophiae eius principia breviter exponit Cicero [1]: „Xenophanes mente adiuncta omne praeterea, quod esset infinitum, deum esse voluit," et alio loco [2]: „unum esse deum, neque id esse mutabile et id esse deum, neque natum unquam et sempiternum, conglobata figura" Xenophanem statuisse idem docet. Itaque quum Xenophanes in rebus divinis ad mentem omnia referret, qua sola duce ad divinae naturae cognitionem tenderet, dubitare coepit de diis popularibus: quos quum permultos esse Homerus dixisset et ad effigiem ac naturam humanam ita descriptos proposuisset, ut vel turpissima vitia iis tribueret, fictiones eius reicere studuit eumque magnopere propter hanc causam vituperavit. Ita enim intellegenda sunt, quae refert Sextus Empiricus [3]: *ἔνθεν καὶ Ξενοφάνης διελέγχων τοὺς περὶ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου φησί·*

„πάντα θεοῖς ἀνέθηκεν Ὅμηρος θ' Ἡσίοδός τε,
„ὅσσα παρ' ἀνθρώποισιν ὀνείδεα καὶ ψόγος ἐστίν,

---

1) de nat. deor. I, c. 11, §. 28. 2) acad. quaestt. II, 37.
3) adv. dogmat. III, sect. 193, p. 583 ed. Fabric. cfr. adv. mathemat. I, sect. 289, p. 280 ed. Fabr.

„καὶ πλεῖστ' ἐφθέγξαντο θεῶν ἀθεμίστια ἔργα·
„κλέπτειν, μοιχεύειν τε καὶ ἀλλήλους ἀπατεύειν."

Neque minus contra Homerum videntur pugnare, quae legimus apud Clementem Alexandrinum[4]) et Eusebium[5]):

„εἷς θεὸς ἔν τε θεοῖσι καὶ ἀνθρώποισι μέγιστος,
„οὔτε δέμας θνήτοισιν ὁμοίϊος οὔτε νόημα,
„ἀλλὰ βροτοὶ δοκέουσι θεοὺς γεννᾶσθαι [ὁμοίως],
„τὴν σφετέρην αἴσθησιν ἔχειν φωνήν τε δέμας τε,"

et[6]):

„ἀλλ' εἴτοι χεῖρας γ' εἶχον βόες ἠὲ λέοντες,
„ἢ γράψαι χείρεσσι καὶ ἔργα τελεῖν ἅπερ ἄνδρες,
„ἵπποι μέν θ' ἵπποισι, βόες δέ τε βουσὶν ὁμοίας
„καί τε θεῶν ἰδέας ἔγραφον καὶ σώματ' ἐποίουν
„τοιαῦθ', οἷόνπερ καὶ αὐτοὶ δέμας εἶχον ὁμοῖον."

His verbis Xenophanem maxime anthropomorphismum, qui dicitur[7]), Homeri perstrinxisse dilucide etiam testatur Clemens alio loco[8]), ubi est: Ἕλληνες δὲ ὥσπερ ἀνθρωπομόρφους οὕτως καὶ ἀνθρωποπαθεῖς τοὺς θεοὺς ὑποτίθενται καὶ καθάπερ τὰς μόρφας αὐτῶν ὁμοίας ἑαυτοῖς ἕκαστοι διαζωγράφουσιν· ὥς φησιν ὁ Ξενοφάνης· Αἰθίοπές τε μέλανας σιμούς τε, Θρᾷκές τε πυῤῥοὺς καὶ γλαυκούς· οὕτως καὶ τὰς ψυχὰς ὁμοιοῦσιν καὶ ἑαυτοῖς[9]) ἀναπλάττουσιν. Verum tamen non solum hac doctrina, quod unum deum eumque sempiternum neque unquam natum esse volebat Xenophanes, factum est, ut Homerum gravissime vituperaret, sed accedebat aliud quiddam, quod ad usum vitae potius quam ad philosophiam spectat. Nam quum iam illo tempore sine dubio carmina Homerica in omnium auditione atque usu versarentur, ut ait Sengebuschius[10]), atque etiam a pueris iam in scholis legendo, ediscendo, explican dopertractarentur, pravas de diis opiniones tamquam

---

[4]) stromm. V, p. 601. [5]) praepar. evang. 13, 13, p. 648 D. [6]) l. l. cfr. Theodoret. Graec. affect. cur. serm. III, p. 49 ed. Sylb. [7]) Naegelsbach. nachhomer. theolog. p. 427 sqq. [8]) strom. VII, p. 711 B. [9]) recte ἑαυτοῖς pro τοῖς scribunt Mullach. fragm. philos. Graec. p. 103 et Karsten. Xenoph. fragm. ad h. l. [10]) diss. Hom. I, p. 129 sq.

perniciosum morbum per omnium animos ruere videbat Xenophanes et hanc ob rem, quod iam in Pythagora accidit, Homerum vituperavit vehementissime. Neque absonum est, si hanc causam cum Nitzschio [11]) in versu illo inesse credimus, qui apud nonnullos exstat [12]):

„ἐξ ἀρχῆς καθ᾽ Ὅμηρον ἐπεὶ μεμαθήκασι πάντες."

Horum verborum enim aptissima est sententia, si vituperationem Homeri antecessisse putamus.

Nihilo tamen setius multi Xenophanem placitum quoddam ex Homero sumpsisse tradiderunt. Sic, ut alios omittam [13]), maxime Sextus Empiricus [14]), qui dicit: Ξενοφάνης δὲ κατ᾽ ἐνίους ἐκ γῆς (int. ἀπέλιπε τὴν γένεσιν)·

„ἐκ γαίης γὰρ πάντα καὶ εἰς γῆν πάντα τελευτᾷ," καὶ·

„πάντες γὰρ γαίης τε καὶ ὕδατος ἐκγενόμεσθα·"

ἐκ πλειόνων δὲ καὶ ἀριθμητῶν δυοῖν μὲν, γῆς τε καὶ ὕδατος, ο ποιητὴς Ὅμηρος, ὅτε μὲν λέγων·

„Ὠκέανον θεῶν γένεσιν καὶ μητέρα Τηθύν" [15]), ὅτε δὲ [16])·

„ἀλλ᾽ υμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε,"

ubi Homerum sequens aquam et terram rerum elementa posuisse Xenophanes dicitur. Quae quum primo aspectu cum ceteris eius placitis non videantur consentire, Meinersius [17]) et Heerenius [18]) spurios hos versus esse contenderunt. Sed in tanto tot scriptorum consensu, qui augetur etiam alio versu Xenophaneo servato a Simplicio [19]):

„γῆ καὶ ὕδωρ πάντ᾽ ὅσα γίνονται ἠδὲ φύονται,"

et quum aperte Sextus Empiricus alio loco [20]) Xenophanem terram et aquam rerum elementa posuisse declaret, facere non possum, quin cum Mullachio [21]) genuinum Xenophanis hunc versum esse

---

[11]) sagenpoesie p. 303 et Kieler philol. studien (1841) p. 445 sqq. [12]) Herodian. περὶ διαχρόνων ed. Lehrs. p. 366. Cramer anecdot. Oxonn. III, p. 296, 6; IV, p. 415, 18. Dracon. Straton. p. 33, 5 ed Herm. [13]) schol. Venet. *H*, 99. Eustath. ad h. l. p. 668, 62. Plut. vit. Hom. 2, c. 93. Stob. ecl. phys. I, p. 294. [14]) adv. math. X, 314 p. 539 (adv. dogm. IV, 313 p. 685). [15]) *Ξ*, 302. [16]) *H*, 99. [17]) hist. doctr. p. 327. [18]) ad Stob. ecl. phys. I, p. 294. [19]) ad Aristot. phys. I, p. 258 E, fol. 41 A; cfr. Joh. Philopon. ad. h. l. fol. 1 A. [20]) pyrrhonn. hypotyp. II, 30. [21]) philos. Graec. fragm. I, p. 103 sq.

putem. Neque tamen philosophum sententiam suam mutavisse eaque quae antea probaverat postea reiecisse, sicut ille arbitratur, dixerim, sed in his verbis fortasse totius eius philosophiae initia posita sunt. Postea autem, quum totum mundum unum (*ἓν καὶ πᾶν*) idque deum neque natum unquam et sempiternum esse statueret, facile prae toto illo, unde singulae res ortae essent, accuratius exponere aut ipse aut posteriores destiterunt; vel ex vulgari potius opinione, ut ait Karstenius[22]), terrenna humidaque materie res omnes constare docuit.

Omnino Xenophanem a placitis, quibus naturam eiusque vires physice explicaret, minime fuisse alienum manifeste aliud docet fragmentum[23]) ubi est: *ἰστέον δὲ καὶ ὅτι Ξενοφάνους περὶ τῆς Ἴριδος ἐν ἡρωϊκοῖς ἔπεσιν οὕτω φράζοντος·*

„*Ἥν τ' Ἶριν καλέουσι νέφος καὶ τοῦτο πέφυκε*
„*πορφύρεον καὶ φοινίκεον καὶ χλωρὸν ἰδέθαι,*“

quibus in verbis simul promordia omnis physicae carminum Homericorum interpretationis invenire nobis videmur.

Philosophatus autem est Xenophanes *διὰ ποιημάτων*, ut ait Diogenes Laërtius[24]), quorum neque genus dicendi neque sermonis colorem nimis ab Homerico abhorruisse omnia eius fragmenta docent. Vocabulorum quae in usum suum ex Homero Xenophanes vertit complura exstant exempla, velut apud Heraclidem[25]): *υπερίονα δὲ νομιστέον αὐτὸν, τὸν ὑπεριέμενον ἀεὶ τῆς γῆς, ὥσπερ οἶμαι, καὶ Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιός φησιν:*

„*Ἠέλιος θ' ὑπεριέμενος γαῖάν τ' ἐπιθάλπων,*“

et apud Eustathium[26]): *ἐρεβίνθων δὲ μνεία καὶ παρὰ Ξενοφάνει, ως χρηστῶν ὄντων ἐν συμποσίῳ· φησὶ γάρ·*

„*πίνοντα γλυκὺν οἶνον, ὑποτρώγοντ' ἐρεβίνθους.*“

Etiam in eo Xenophanes praeter ceteros Homeri studiosum se praebuisse videtur, quod rhapsodorum modo carmina sua declamabat[27]), ut idem Diogenes[28]) refert: *ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐῤῥαψῴδει τὰ ἑαυτοῦ.*

---

[22]) Xenoph. frag. p. 47 et p. 149. [23]) Eustath. ad *Λ*. 27, p. 827,59. cfr. schol. Venet. et Villois. ad h. l. et Valckenar. diatribe in Euripid. trag. p. 195 A ex schol. Leydens. [24]) IX, 22. Plut. de Pyth. orac. c 18 ed. Tauchn. [25]) alleg. Hom. c. 44, p. 95 ed. Mehler. cfr. schol. Venet. *T*, 398. [26]) ad *N*, 589, p. 948, 40. [27]) Sengeb. diss. Hom. I, p. 129, Fülleborn. beitr. zur gesch. etc. VII, p. 1. [28]) IX, 18

Denique gravissima nobis exsistit difficultas, ut quem ad librum haec Xenophanis studia Homerica referenda videantur esse exponamus. Ac primum quidem carmina epica Xenophani ab Eustathio[29]) vindicantur: „ἐν ἡρωϊκοῖς ἔπεσι“ et a Diogene[30]): „ἐποποιΐαν Ξενοφάνους,“ cui carminum generi certe adnumeres tres illos libros, quorum alius *Κολοφῶνος κτίσις*[31]), alius *ἀποικισμὸς εἰς Ἐλέαν τῆς Ἰταλίας*[32]), alius *περὶ φύσεως*[33]) inscribitur. Deinde Diogenes[34]) etiam elegias atque iambos inter Xenophanis scripta commemorat dicens: *γέγραφε δὲ καὶ ἐν ἔπεσι καὶ ἐλεγείας καὶ ἰάμβους καθ' Ἡσιόδου καὶ Ὁμήρου ἐπικόπτων αὐτῶν τὰ περὶ τῶν θεῶν εἰρημένα* Denique Strabo[35]) sillos, Athenaeus[36]) parodias Xenophani tribuunt. Iam vero elegiae utrum Xenophani merito ascribantur an non, neque ego diiudicem neque ad nos haec quaestio omnino pertinet, quando quidem earum fragmenta nullam Homeri mentionem nedum vituperationem continent (cfr. Bergk. poet. lyr. Graec. vol. II². p. 476 481). Deinde parodiae cur ab Athenaeo Xenophani sint tributae ex ipsius fragmenti verbis: *τίς πόθεν εἶς ἀνδρῶν; κ. τ. λ.* elucet. Sed ne hoc quidem recte dictum est: primum enim parodiae irrisionem quandam poetarum, ex quibus haustae sunt, continere solent, qua de re ne hoc loco cogitemus, obstant ipsa verba, ex quibus, ut recte dicit Karstenius[37]), rectius senilis quaedam iucunditas agnoscitur. Nihilo minus idem Karstenius[38]), quamquam parodias post Xenophanem inventas et excultas esse concedit, Athenaei sentententiam defendit. Equidem easdem propter causas hoc carminum genus a Xenophane abiudicandum et imitationum Homericarum, quarum supra exempla laudavimus, in numero habendum esse censeo, neque enim est, cur hoc fragmentum Xenophanis esse plane negemus.

Restat, ut de iambis atque sillis dicamus. Et iambos quidem Karstenius[39]) ex Aristotelis verbis[40]): *τὸ τοῦ Ξενοφά-*

---

[29]) ad *Α*, 27, p. 827, 59. [30]) VIII, 2. [31]) Diog. L, IX, 18. [32]) idem IX, 18. [33]) Pollux. onomast. 6, 9, 46, p. 590. Stob. ecl. phys. I, p. 294. [34]) ibidem. [35]) XIV, 28, p. 643 B. schol. Villois. ad B, 212. Eustath. ad. h. l p. 204,21. [36]) II, 54 cfr. Eustath. N, 589, p. 948, 40. [37]) annot. ad h. fragm. [38]) Xenoph. fragm. p. 25. [39]) l. l. p. 79. [40]) rhetor. I, 15, p. 422 E.

νους αρμοττει, ὅτι οὐκ ἴση πρόκλησις αὕτη ἀσεβεῖ πρὸς εὐσεβῆ, ἀλλ' ὁμοία καὶ εἰ ἰσχυρὸς ἀσθενεῖ πατάξαι ἢ πληγῆναι προκαλέσαιτο enucleavit. Quo loco quum Xenophanis verba inde ab *οὐκ ἴση* usque ad *εὐσεβῆ* esse, reliqua ab ipso Aristotele addita viro docto videantur, versum trochaicum:

„*οὐκ ἴση πρόκλησις αὕτη ἀσεβεῖ πρὸς εὐσεβῆ*"

vel senarium iambicum: „*οὐκ ἴση*

„*πρόκλησις αὕτη ἀσεβεῖ πρὸς εὐσεβῆ,*"

effici putat, neque enim hiatum in verbis *αὕτη ἀσεβεῖ* offendere et in vocabulo *ἀσεβεῖ* primam syllabam, ut in *ἀθάνατος* apud Homerum, facile produci potuisse. Sed vereor, ne argutius haec dicta sint. Namque ut ipsos versus omittam, in quibus sane multa displicent, primum verba Xenophanis non usque ad *εὐσεβῆ*, sed propter sermonis concinnitatem (*οὐκ ἴση — ἀλλ' ὁμοία*) usque ad *ἀλλ' ὁμοία* vel propter optativum (*προκαλέσαιτο*), qui Aristotelem non sua sed Xenophanis verba referre indicat[41]), usque ad *προκαλέσαιτο* pertinent. Probatur haec nostra sententia maxime eo, quod Aristoteles antiquiorum dicta, praesertim in tanta antiquitate, saepe ex memoria videtur retulisse[42]). Praeterea quum Diogenis Laërtii verbis vituperatio Homeri ad solos iambos (*καὶ ἰάμβους καθ' Ἡσίοδου καὶ Ὁμήρου, ἐπικόπτων κ. τ. λ.*) referri videatur, mirum est, quod omnes Homeri obiurgationes, quae in fragmentis Xenophanis servatae sunt, versibus hexametris continentur, iamborum unum exemplum idque neque certum neque Homeri mentionem continens servatum est. Iam quum Diogenes, ubi iambos laudavit, sillos non commemoret, quos quidem, si novisset, praetermittere vix potuerit, Welandius[43]) in iambis apud Diogenem latere sillos, propter mordacem indolem aptissime iambos (*ἰαμβίζειν* = conviciari) appellatos contendit. Hoc autem carmen iambicum heroico metro perscriptum fuisse ex multis fragmentis concludi posse dicit. Sed quum illae irrisiones cum reliquis fragmentis uno opere comprehendi nullo modo possint, sillos sive iambos

---

[41]) Buttmann. griech. grammat. §. 139, H, 3. Curtius. griech. schulgramm. §. 523. [42]) La Roche. Homer. textkritik im alterthum. p. 26. [43]) de praecipuis parodiarum scriptoribs apud Graecos. c. II: de Xenophane, p. 17sqq.

integrum carmen effecisse atque parodias Homeri irridendi causa iis fuisse immixtas putat. Equidem his consentire nullo modo possum. Primum enim non liquet, quae irrisiones iambis, quae parodiis adnumerandae sint, deinde nulla illarum vituperationum merito parodia appellari potest. Rectius iam Paulus [44]) sillos Xenophaneos integrum carmen non fuisse, sed hic illic per cetera eius scripta obiurgationes Homeri fuisse sparsas demonstrare studet. Denique viri docti [45]) sillos, quum minime in Xenophanis aetatem cadant, a Xenophane abiudicandos esse censent et sillorum nomen aut potius ad carminum indolem quam ad formam metricam referendum aut inde ortum esse credunt, quod Xenophanes apud Timonem Phliasium (c. 270 a. Chr.) sillographum utpote *Ὁμηραπάτης ἐπισκώπτης* [46]) loquens inducebatur. Quae quum ita sese habeant, facere non possum, quin et iambos et sillos plane a Xenophane abiudicem ac vituperationes illas Homeri ad carmen eius philosophicum (*περὶ φύσεως*) pertinere putem. Nam ut recte Karstenius [47]) et Ritterus [48]) de auctoritate Stobaei [49]) dubitaverint neque Xenophanis liber philosophicus *περὶ φύσεως* inscriptus fuerit, id certe constat, Xenophanem de mundi origine, coelo, mari, terra, denique de natura (*περὶ φύσεως*) aut scripsisse [50]) aut locutum esse [51]). In his autem rebus Xenophanem magnopere ab Homero dissensisse tota eius philosophia demonstrat, et in hoc libro Homeri vituperationes locum habere potuisse manifeste apparet. Ac ne tum quidem, si Xenophanem carmen suum

---

44) de sillis p. 15‑21. 45) Hermann. gesch. und system der platon. schriften, p. 293. Erdmann. gesch. der philos. im umriss. vol. I, 1, §. 34, p. 33seq. Graefenhan. gesch. der klass. philol. im alterth. I, p. 202, Schneidewin. zeitschr. fr. alterth. 1834, No. 92. 46) Sext. Empir pyrrh. hypotyp. I. 224: *ὁμηραπάτης δὲ ἐπισκώπτην* (int. *Τίμων λέγει Ξενοφάνη*) *ἐπεὶ τὴν παρ' Ὁμήρῳ ἀπάτην διέσυρεν.* Fortasse etiam apud Diogenem Laërtium IX. 18 pro *ὁμηρ..πάτην, ἐπικόπτην* rescribendum *ὁμηραπάτης ἐπικόπτην*. cfr. Diog. L. II, 46: *ἐφιλονείκει — Σάγαρις Ὁμήρῳ ζῶντι, ἀποθανόντι δὲ Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος.* Fabric. bibl. Graec. II, p. 616sqq. Karsten. Xenoph. frag. p. 24 sq. 47) p. 26. 48) gesch. der philos. I, p. 444. 49) ecl phys. I, p. 294. 50) hoc maxime eo probatur, quod omnes fere reliquiae Xenophanis versibus continentur. 51) Strabo, XIV, 28.

non literis consignasse, sed voce tantum edidisse ac reliquias illius doctorum hominum memoria ad nos pervenisse et titulum ex vulgari physicorum consuetudine ortum esse Karstenio credimus, sententia nostra falsa est. Inde enim et turbatus ordo et varietas reliquiarum probatur et obiurgationes illae omnes huic libro vindicantur. Maxime sententia nostra probatur loco Eustathii[52]), ubi in Homero perstringendo Xenophanes ipsum Homerum secutus esse dicitur: *οἱ δὲ παλαιοὶ παρασημοῦνται ἐνταῦθα, ὅτι οὐ μόνον Ξενοφάνης πεποίηκε σίλλους, ἐν οἷς εὐδοκίμησεν, ἀλλὰ καὶ τούτου τοῦ εἴδους πρῶτος κατῆρξεν Ὅμηρος, ἐν οἷς αὐτός τε τὸν Θερσίτην σιλλαίνει καὶ ὁ Θερσίτης τοὺς βασιλεῖς — οὐκ ἐνταῦθα δὲ μόνον ὁ ποιητὴς τῷ τοιούτῳ εἴδει χρᾶται, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἐφεξῆς καὶ ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ δὲ πολλαχοῦ εὑρίσκεται οὕτω ποιῶν, οὐδαμοῦ μέντοι ἀστειότερον ἤ περ ἐνταῦθα*, accedit Proclus[53]): *ὅπου γε καὶ Ξενοφάνης διὰ δή τινα πρὸς τοὺς κατ' αὐτὸν φιλοσόφους καὶ ποιητὰς μικροψυχίαν σίλλους ἀτόπους ἐκθεῖναι λέγεται κατὰ πάντων φιλοσόφων καὶ ποιητῶν.* In his enim locis nihil inesse puto nisi hoc, Xenophanem non continua oratione aut integro carmine poetas vituperasse, sed occasione tantum oblata, quum in philosophia sua enarranda huc deferretur (*πολλαχοῦ εὑρίσκεται οὕτω ποιῶν — σίλλους ἀτόπους*) sententias eorum refutasse. Diogenes autem Laërtius quum carmina illa, quae *Κολοφῶνος κτίσις* et *ἀποικισμὸς εἰς Ἐλέαν τῆς Ἰταλίας* inscribuntur verbis „*ἐν ἔπεσιν*,“ ut videtur, significaret, neque quidquam de eo Xenophanis libro, in quo de natura rerum scripserat, superesset praeter pauca fragmenta, quae ipsa causa est, cur huius libri nusquam apud Diogenem mentio fiat, has reliquias metro neglecto iambos appellavisse putandus est, ut carmina maledica significaret. Itaque ut silli sic iambi a Xenophane abiudicandi sunt: iambis enim convicia designantur, quae carmini suo de natura composito intexuisse Xenophanem ex omnibus quae supra disputavimus apparet.

Denique etiam de aetate Homeri quaesivisse Xenophanes videtur, ut refert Gellius[54]): „alii Homerum quam Hesiodum

---

[52]) cfr. not. 35. [53]) ad Hesiad. *ἐργ. καὶ ἡμ.* 284. [54]) noct. Att. III,11.

maiorem natu fuisse scripserunt, in quibus Philochorus et Xenophanes, alii minorem.“ Et minime absurdum est, Xenophanem oriundum Colophone, quae quidem urbs suum praedicabat Homerum, praeclarissimi civis aetatem commemorasse. Quod quo libro factum sit quamquam certo dici nequit, tamen in eo, qui *Κολοφῶνος κτίσις* inscribitur, de hac re actum esse haud improbabile est.

Quae quum ita sint, de Xenophanis Colophonii studiis Homericis hoc statui potest, eum in libro suo de natura scripto, sive ille *περὶ φύσεως* inscriptus erat sive alium titulum habebat, et propter rationes philosophiae suae et propter usum vitae, quum propter anthropomorphismum Homeri omnium animos depravari crederet, vehementi Homerum vituperatione affecisse. Attamen placitum quoddam eius ad Homerum retulerunt et ipse certe se Homericum praebebat eo, quod nonnulla ex eo sumpta in usum suum vertebat et carmina sua rhapsodorum Homericorum modo recitabat. Deinde etiam physici interpretandi generis initium eum fecisse in iis, quae de Iride narravit, non improbabile est, sed utrum integro carmine hanc deam ad physicas rationes retulerit, an hoc etiam fragmentum ad librum de natura pertineat, in tanta testimoniorum penuria certo diiudicari nequit. Denique Xenophanes in carmine heroico, quod *Κολοφῶνος κτίσις* inscribitur, de aetate Homeri videtur quaesivisse. Singula sunt haec:

1. multas propter causas Homerum vituperavit;
2. placitum quoddam ex Homero sumpsit;
3. Irida physice interpretatus est;
4. carmina sua rhapsodorum Homericorum modo recitabat;
5. denique de aetate Homeri quaesivit.

§. 6.

Parmenides.

[c. 510.]

Etiam Parmenides *διὰ ποιημάτων* philosophatus est, ut testatur Plutarchus [1]) et alii [2]). Nam prosa oratio quamquam illo tempore iam effloruerat et praecipue in Jonia tam a rerum scriptoribus quam a philosophis usurpabatur, tamen nondum ita erat exculta, ut ab omnibus facile adhiberi posset vel severiori maxime disserendi atque argumentandi modo satisfaceret. Poetarum igitur atque imprimis Homeri lectione imbuti et usu edocti philosophi in libris suis horum linguam facillime imitabantur, ab his rerum nomina, imagines, dictiones mutuabantur: assumebant maxime numeros, ut horum concinnitas tenuitatem suam atque infantiam quasi disserendi quodammodo tegeret et compensaret. Neque Parmenidem ab hoc imitandi genere et studio alienum fuisse, plurimis in locis Karstenius [3]) in commentario ad eius librum, qui inscribitur *περὶ φύσεως*, addito adnotavit. Nos pauca ad rem illustrandam exempla afferemus

Primum igitur totum eius carmen splendida orditur allegoria: fingit enim philosophus se sublime elatum ad Sapientiae adytum tendere ibique ex sancto deae ore praecepta ac rationes de veritate et rerum natura — de his enim in libro suo disserebat — accipere et deinde illius quasi nomine exponere. Addita autem aurigae, equorum, currus imago petita videtur esse ex antiquorum exemplo, ut iam Homerus [4]) ipsum Iovem equis vehi dixit: quae quidem imago a posterioribus, ut a Pindaro [5]) et a Platone [6]), saepius usurpata est. Parmenidem autem in hac re Homerum imitatum esse aperte praeterea docet Hermias [7]): *οὐ πρῶτος ὁ Πλάτων ἡνίοχον καὶ ἵππους παρέλαβε,*

---

[1]) de Pythiae orac. c. 18. [2]) Clem. Alex. strom. p. 228 ed Flor. Proclus in Parm. Plat. IV, p, 62. Cicero, Acad. IV, 23. Diogenes Laert. VIII, 55. Plut. de aud. poet. p. 44. [3]) Parmenid. fragm. ed. Amst. 1830, p. 154sqq., sive „philos. Graec. fragm. vol. I b." Mullach. „philos. Graec. fragm. vol. I. Fülleborn. beitr. etc. VI, p. 18sqq. [4]) Θ, 41—46. [5]) Olymp. VI, 22. [6]) Phaedr. p. 246, [7]) ad Plat. Phaedr. p. 125.

ἀλλὰ πρὸ αὐτοῦ οἱ ἔνθεοι τῶν ποιητῶν Ὅμηρος, Ὀρφεύς, Παρμενίδης, neque enim sine causa hoc loco Parmenides cum Homero compositus est.

Non minus manifesta Homeri imitatio exstat in versu undecimo apud Karstenium. Aditus enim ad deae templum describitur ita: est coeli regio, in qua sitae sunt lucis et noctis viae, locus non omnibus patens, sed ianuis septus. Viarum descriptio haud ita dilucide expressa est a poeta, dubitatum adeo est, utrum duas fingat vias, alteram lucis, alteram noctis, an unam, qua dies atque nox alternis procedant. Iam si respicimus ad Homeri verba (κ, 86):

„νυκτός τε καὶ ἤματός εἰσι κέλευθοι“

et ad similem nympharum antri descriptionem (ν, 109 sq.):

„αἱ μὲν πρὸς Βορέαο καταιβαταὶ ἀνθρώποισιν,
„αἱ δ' αὖ πρὸς Νότου εἰσὶ θεώτεραι κ. τ. λ.

facere non possumus, quin duas easque diversas inter se vias intellegamus, alteram noctis, alteram lucis, quibus Parmenides duas illas veritatis et opinionum rationes significaverit. Probatur autem haec quoque sententia testimonio Porphyrii [8]), qui dicit: τῶν δύο πυλῶν τούτων μεμνῆσθαι καὶ Παρμενίθην ἐν τῷ φυσικῷ φασιν. Itaque miror, quod Karstenius, qui de hoc loco disputavit, unam portam accipiendam esse putavit: nam duplex ille numerus quum aptissime ad Parmenidis philosophiam quadrat, in qua duo principia sibi opposita erant, tum maxime Homeri imitatione firmari videtur.

Eiusdem libri etiam mentio fit apud Menandrum rhetorem [9]), qui haec fere de eo tradidit: ὕμνοι φυσικοί εἰσι τοιοῦτοι, ὅταν Ἀπόλλωνος ὕμνον λέγοντες ἥλιον αὐτὸν εἶναι φάσκωμεν καὶ περὶ τοῦ ἡλίου τῆς φύσεως διαλεγώμεθα καὶ περὶ Ἥρας ὅτι ἀὴρ καὶ Ζεὺς ὅτι τὸ θερμόν· οἱ δὴ τοιοῦτοι ὕμνοι φυσιολογικοί, καὶ χρῶνται δὲ τοιούτῳ τρόπῳ Παρμενίδης τε καὶ Ἐμπεδοκλῆς ἀκριβῶς κ. τ. ἑ. Spectant autem haec verba maximam, ut puto, partem ad ipsum Parmenidem, qui τῷ θερμῷ amplissimum in philosophia sua locum tribuit. Accedunt quae Macrobius [10]) narrat: „Pythagoras ipse atque Empedocles,

---

[8]) de antro nymphar. c. 22. [9]) de encom. II, p. 20 ed Herren.
[10]) somn. Scip. I, c. 2.

Parmenides quoque et Heractitus de diis fabulati sunt:" quae verba non ita accipienda sunt, quasi viri illi etiam theogonias condidissent, sed ad eas librorum aut philosophiae partes pertinent, ubi illi, quid de diis vulgaribus statuendum esset, philosophiae rationes secuti exposuerant. Atque respiciens ad Platonem [11]): *τὰ δὲ παλαιὰ πράγματα περὶ θεοὺς, ἃ Ἡσίοδος καὶ Παρμενίδης*, Parmenidem in carmine suo deorum personas ad physicas rationes retulisse, deinde allegorico dicendi modo, quum philosophiam ad popularem opinionem accommodare studeret [12]), elementis suis, unde mundum ortum esse statuebat, nomina deorum Homerica imposuisse, recte conicere mihi videor. Hoc eo magis probabile est, quod Parmenides discipulus Xenophanis fuisse dicitur, apud quem prima physicae Homeri interpretationis initia et quasi semina inveniri supra commemoravimus.

Denique etiam placitum quoddam ex carminibus Homericis Parmenides hausisse narratur in theologumenis arithmeticae [13]), ubi postquam de Pythagoraeorum doctrina, quae erat de numeris, expositum est, haec adduntur: *πρὸς τούτοις φασὶ περὶ τὸ μέσον τῶν τεσσάρων στοιχέων κεῖθαί τινα ἑναδικὸν διάπυρον κῦβον, οὗ τὴν μεσότητα τῆς θεᾶς καὶ Ὅμηρον* (Θ, 16) *εἰδέναι λέγοντα·*

„*τόσσον ἔνερθ' Ἀΐδεω, ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης·*"

ἐοίκασι δὲ κατά γε ταῦτα κατηκολουθηκέναι τοῖς Πυθαγορίοις οἵ τε περὶ Ἐμπεδοκλέα καὶ Παρμενίδην — φάμενοι τὴν μοναδικὴν φύσιν ἱστίας τρόπον ἐν μέσῳ ἱδρῦσθαι καὶ διὰ τὸ ἰσόῤῥοπον φυλάσσειν τὴν αὐτὴν ἕδραν κ. τ. λ. Optime autem haec verba quadrant ad fragmentum illud, quod est apud Karstenium [14]):

„*αἱ γὰρ στεινότεραι ποίηντο πυρὸς ἀκρίτοιο,*
„*αἱ δ' ἐπὶ ταῖς νυκτὸς μετὰ δὲ φλογὸς ἵεται αἶσα·*
„*ἐν δὲ μέσῳ τούτων Δαίμων ἣ πάντα κυβερνᾷ·*
„*πάντα γ' ἄρα στυγεροῖο τόκου καὶ μίξιος ἀρχὴ*
„*πέμπουσ', ἄρσενι θῆλυ μίγεν, τό τ' ἐναντίον αὖθις*
„*ἄρσεν θηλυτέρῳ.*"

---

[11]) sympos. p. 195 C. [12]) Nietzsch. kieler philolog. studien p. 445 sqq. [13]) p. 8. [14]) verss. 125—130.

Quae quam arte cum tota Parmenidis philosophia cohaereant, quisque videt neque pluribus exponere huius loci est[15]). Illud satis probabiliter confirmari posse puto, Parmenidem in loco, quo daemonem versari putaret, definiendo et describendo Homeri pressisse vestigia eiusque verbis se accommodasse.

Denique a Phavorino[16]) argumentatio quaedem dialectica, quae *Ἀχιλλεύς* inscribitur et argumentum ex Homero petitum videtur habuisse, Parmenidi tribuitur. Jam quamquam Parmenidem, philosophum Eleaticum, minime ab his rebus alienum fuisse haud ignoro[17]), tamen Karstenio[18]) assentiendum puto, qui maxime Aristotelis auctoritate nisus hanc argumentationem ad Zenonem[19]) revocandam esse demonstravit.

Itaque Parmenidem non solum in toto dicendi genere praeter ceteros Homericum fuisse, sed etiam deorum personas ad physicas rationes retulisse et ut ad popularem opinionem se accommodaret, allegorice elementis suis nomina deorum Homerica imposuisse; denique Homeri auctoritate ad firmandas nonnullas notiones philosophicas usum esse reperimus.

De omnibus autem illius studiis Homericis explorata sunt haec:

1. Imaginem equorum, aurigae, currus ex Homero desumpsit;
2. in constituendis et opponendis principiis suis duobus Homerum secutus est;
3. carmina Homerica physice interpretatus est et Junonem aërem esse dixit;
4. denique in definiendo et describendo daemonis loco Homeri auctoritate nisus est.

---

[15]) Steinhardt — Müller, einleitung zu Plat. Parmenides; III, p. 228. [16]) apud Diogenem Laërt. IX, 23. cfr. Simplic. phys. fol. 30. [17]) Proclus ad Parmen. Platonis IV, p. 12. [18]) Parmenidis reliquiae in: „philos. Graec. fragm. vol. Ib, p. 16. [19]) Zenonis ingenio eiusmodi disputationes magis videntur convenire quam Parmenidis, de quo optime Plato, Theaetet. p. 183 E: *Παρμενίδης δέ μοι φαίνεται τὸ τοῦ Ὁμήρου, αἰδοῖός τε ἅμα δεινός τε — καί μοι ἐφάνη βάθος τι ἔχειν παντάπασι γενναῖον.*

VITA.

Natus sum Christianus Fridericus Ferdinandus Hoffmann, fidei evangelicae addictus, anno MDCCCIL. a. d. IV. Nonas Septembres Uftrungae Saxo-Borussorum patre Godofredo, praedii possessore, quem adhuc vivum pia mente veneror; matrem Fridericam, e gente Haeuseriana, praematura morte decessisse valde lugeo. Primis literarum elementis imbutus XIV annos natus adii gymnasium Nordhusanum, quod per sex annos et dimidium deinde frequentavi ibique auspiciis virorum doctissimorum, imprimis Schirlitzii et deinde Schmidtii antiquitatis studiis prorsus me tradere constitui. Vere anni MDCCCLXX. maturitatis examine absoluto philologicis studiis operam navaturus in civitatem academiae Tubingensis ascriptus sum ibique scholis vir. ill. Michaelis et Sigwarti interfui. Autumno eiusdem anni almam literarum academiam Halensem petii. Ex illo tempore audivi per tres annos vir. ill. Bernhardyum Keilium Zacherum Haymium Ulricium Schoenium Aug. Müllerum; praeterea per quinque semestria exercitationibus seminarii philologici, quod a Bernhardyo et Keilio regitur, interfui et Keilii ac Zacheri societates philologicas, Aug. Mülleri societatem Hebraicam frequentavi. Quibus omnibus optime de me meritis gratias ago quam maximas.

Sententiae controversae:

I.

Sophocl. Trachin. versus 84. utpote ex duplici resione ortus eiciendus est.

II.

Tacit. annal. I, 63. verba „legiones classe — reportat“ interpolata et removenda esse censeo.

III.

Aristoteles in afferendis versibus Homericis non deterioribus quidem, ut Sengebuschius diss. Hom, I, p. 72 et 127 arbitratur, libris manu scriptis usus est quam Plato, sed, ubi eius scripturae a nostro contextu discrepant, saepius ex memoria verba Homerica rettulit.

IV.

Antiquissimis Romae temporibus clientes et plebeii eiusdem fuerunt iuris.